

เรื่อง

ยุทธศาสตร์การจัดปัญหาความยากจน

กลุ่มที่ 3

ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
และการมีส่วนร่วมในการจัดปัญหาความยากจน

**การวางแผนแก้จนโดยคนจน :
จุดเริ่มต้นของการจัดความยากจน
(Poverty Reduction Scheme by the Poor:
The Initiation of Poverty Alleviation)**

โดย

ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์
มูลนิธิพลังนิเวศและชุมชน

ร่วมจัดโดย

มูลนิธิชัยพัฒนา
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
สำนักงานประมง
และ
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

สารบัญ

	หน้า
Abstract	v
1. สถานการณ์ความยากจน	1
2. มิติตความยากจน.....	1
3. ปัญหาและอุปสรรคการจัดความยากจน.....	2
4. ฐานคิดการจัดความยากจน	3
5. ขั้นตอนการประเมินและวางแผนลดความยากจน	4
6. บทสรุป.....	5

Poverty Reduction Scheme by the Poor: The Initiation of Poverty Alleviation

*Prateep Verapattananirund**

Abstract

This study has presented a cooperative reduction of poverty program in which the poor has a major role, while the community leader, and the cooperative play a secondary and supportive role, respectively.

Constraints of Poverty Reduction

The falling prices of agricultural products, costly fertilizer and insecticide and drug addiction are all reflecting the poverty problems experienced by the majority of people in a rural area. The main reasons for unsuccessful attempts of poverty reduction are as follows:

(1) National policies are not in line with the local capacity (social cost) and demand, which can be varied in economic, political, social and cultural terms. Furthermore, most of government projects aim to solve the problem separately, hence, leading to insufficient coordination among them.

(2) The government officials' inadequate understanding of centralization management and the budgetary constraints prevent a real implementation of the 8th National and Social Development Plan, which aims to be a multilateral and people-focused plan for centralization management. Most of the government agencies still focus on the achievement of each activity rather than the improved learning process for human development gained from the activities.

(3) The poor still have limited access to public information and social services. Their participation in local activities also remains marginal because of the sense of not being accepted by the community. In some cases, social conditions and regulations can obstruct them from obtaining full benefits of economic development and social services.

Poverty Reduction Strategic Framework

(1) Establish a working group at the Tambon level in order to assess the problem and make a joint plan for poverty reduction. The poor should constitute a central

* Eco-Community Vigor Foundation, 647 Jaransanitwong 57, Bangplad, Bangkok 10700

part of the working group, while the community leaders and other development agencies can play a secondary and supportive role respectively. The collective learning process should be organized to investigate the problem in the past, consider the current situation and finally should be able to set the right targets for the future.

(2) Arouse the community consciousness so that the community leaders and the poor will readily pool their efforts to solve the problem. The government and the private sectors can be helpful by creating an atmosphere and other factors conducive to their learning and development process.

(3) Raise the issue of local poverty as a problem that the collective learning process aims to deal with. It should result in the adjustment in thinking and working process, stronger harmony, a reduction in a luxurious consumption rate, an improvement of saving behavior and the recovery of cultural and the environmental conditions. All of these outcomes should help the community to be self-sufficient.

(4) Establish a collective working system, in which the poor situate at the center. The community leaders and other development agencies can provide some guidance for their better decision making. For example, they can help the poor by adjusting the thinking and working process, providing additional education and training programs and giving other useful information.

(5) Focus on the five-step learning process, beginning with forming a group, thinking collectively, acting collectively, making a conclusion together and accepting consequences together, which should help strengthen a social force of the community to solve their own problems.

(6) Start developing the ongoing projects first and aim at cost reduction, both in term of household and production, which should automatically result in higher income. To raise the income by increasing production capacity always faces the marketing problems. More difficult is to develop new careers to expand the scope of income because of insufficient knowledge, skills, experience and effective management system.

(7) Explore the capacity of the community (social cost) such as leadership, skills, local knowledge, resources, savings, as well as the information of income, spending and debts before setting the activities consistent with the capacity and demand of the community.

(8) Start with the activity that has an impact on the economy in order to make the poor motivated for further participation. Their consciousness will be aroused. Their thinking and working process will be adjusted. Consequently, they will be inspired to solve the problems on their own and recognize the importance of the full-scale development, which cover physical, mental, moral, economic, social and the environmental aspects.

(9) Let the poor be the center of the problem-solving mechanism because they are directly affected by the problem. Hence, they should be eager and interested in continuing the activities even after the end of the projects.

การวางแผนแก้จนโดยคนจน : จุดเริ่มต้นของการขจัดความยากจน

ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์*

1. สถานการณ์ความยากจน

การพัฒนาในกระแสนิยมก่อให้เกิดภาวะรวยกระจุก จนกระจาย หรืออีกนัยหนึ่ง ยิ่งพัฒนาความยากจนยิ่งรุนแรงขึ้น และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมก็เพิ่มมากขึ้น ทั่วโลกจึงหันมาประกาศสงครามกับความยากจนอย่างจริงจัง รวมทั้งรัฐบาลชุดปัจจุบันและแผนฯ 9 (2545-2549)

การวัดความยากจนในประเทศไทยยังคงใช้เกณฑ์เส้นความยากจนของธนาคารโลก โดยวัดจากรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสำหรับซื้ออาหารและสินค้าพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีพได้เพียงพอ เช่น ในปี 2542 คนที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 886 บาทต่อเดือน ถือว่าเป็นคนจน ซึ่งมีอยู่ร้อยละ 15.9 ของประชากรทั้งหมด หรือ 9.9 ล้านคน และร้อยละ 92.6 ของคนจนทั้งหมด อาศัยอยู่ในชนบทและส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

สภาพัฒน์รายงานว่า ตั้งแต่แผนฯ 1 ถึงแผนฯ 7 (2504-2539) ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจ มีอัตราขยายตัวโดยเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 7.8 ต่อปี ทำให้สัดส่วนคนจนลดลงจากร้อยละ 57.0 ในปี 2505 เหลือเพียงร้อยละ 11.4 ในปี 2539 และขยับเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15.9 ในปี 2542 เนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540

แต่ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้กลับเพิ่มมากขึ้น กลุ่มคนที่มีรายได้น้อยที่สุด หรือร้อยละ 20 ที่อยู่ล่างสุด มีส่วนแบ่งของรายได้ลดลงจากร้อยละ 4.2 ของรายได้ระดับครัวเรือนทั้งหมด ในปี 2539 เหลือเพียงร้อยละ 3.8 ในปี 2542 ขณะที่กลุ่มคนที่มีรายได้สูงสุด หรือร้อยละ 20 ที่อยู่บนสุด มีสัดส่วนรายได้สูงขึ้นจากร้อยละ 56.7 เป็นร้อยละ 58.5 ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน

2. มิติความยากจน

ความยากจนมิได้จำกัดเพียงการมีรายได้น้อยเท่านั้น (ความยากจนด้านรายได้) หากยังรวมถึงโอกาสด้าน การศึกษา การมีงานทำ การรักษาพยาบาล ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ฯลฯ (ความยากจนที่มีไชรายได้) มิติความยากจนจึงมีความหลากหลายและเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อ

* ดร. ประทีป ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ มูลนิธิพลังนิเวศและชุมชน 647 จรัญสนิทวงศ์ 57 บางพลัด กทม. 10700

ต่อคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุข ตัวอย่างเช่น การขยายโอกาสทางการศึกษา ย่อมนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีขึ้น และส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถ ในการหาเลี้ยงชีพ

ในปี 2542 โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ประเทศไทย ได้จัดทำดัชนีความขัดสน ประกอบด้วย 8 มิติ ได้แก่ สุขภาพ การศึกษา การทำงาน รายได้ สถานที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ชีวิตครอบครัวและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน การสื่อสารและคมนาคม และการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่ก็ยังไม่มียุติและผลสรุปที่ชัดเจนเพียงพอ ที่สามารถนำมาใช้เป็นตัวชี้วัดความยากจนได้สมบูรณ์

ความขัดสนดังกล่าวข้างต้นทำให้คนจนมีความเปราะบางต่อผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ ภัยพิบัติธรรมชาติ การเจ็บป่วย และมักได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมจากกฎระเบียบของสถาบันของภาครัฐและสังคม รวมทั้งไร้อำนาจที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในสิ่งที่มีผลกระทบต่อชีวิตของคนจน

การวัดความยากจนด้วยเกณฑ์รายได้เพียงอย่างเดียวจึงมีแนวโน้มได้จำนวนคนจนน้อยกว่าความเป็นจริง และตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ผ่านมาก็มิได้สะท้อนความสำเร็จในการแก้ปัญหาความยากจนอย่างแท้จริง เนื่องจากความยากจนมีหลายมิติเข้ามาเกี่ยวข้อง

3. ปัญหาและอุปสรรคการจัดความยากจน

ราคาผลผลิตการเกษตรตกต่ำ ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงมีราคาแพง และปัญหายาเสพติด เป็นภาพสะท้อนความยากจนที่คนส่วนใหญ่ในชนบทเผชิญอยู่ ส่วนสาเหตุหลักที่ทำให้การจัดความยากจนไม่ประสบความสำเร็จมีดังนี้

- (1) ทิศทางพัฒนาประเทศและการวางแผนระดับชาติจากส่วนกลางไม่สอดคล้องกับศักยภาพ (ทุนทางสังคม) และความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม นอกจากนี้โครงการส่วนใหญ่ยังแก้ปัญหาแบบแยกส่วน และขาดการประสานโครงการเข้าด้วยกัน
- (2) เจ้าหน้าที่ของรัฐส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจปรัชญาแนวคิดการพัฒนาอย่างบูรณาการ ประกอบกับข้อจำกัดของกฎระเบียบและระบบงบประมาณ ทำให้ไม่สามารถนำปรัชญาแนวคิดของแผนฯ 8 ไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ การพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยพหุภาคี และมีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ซึ่งหน่วยงานของรัฐส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญต่อความสำเร็จของกิจกรรมมากกว่าจะมุ่งใช้กิจกรรมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคน
- (3) คนจนส่วนใหญ่ขาดโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการบริการทางสังคม รวมทั้งมีข้อจำกัดในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เนื่องจากขาดการยอมรับจากสังคม และต้องใช้เวลาส่วนใหญ่เพื่อหาเลี้ยงชีพ และในบางกรณีเงื่อนไขและกฎระเบียบก็เป็นอุปสรรคทำให้คนจนไม่ได้รับสิทธิประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและการบริการทางสังคมอย่างเต็มที่

4. ฐานคิดการจัดความยากจน

- (1) เริ่มจากการสร้างทีมงานตำบล เพื่อประเมินและวางแผนลดความยากจนแบบมีส่วนร่วม มีคนจนเป็นกลไกหลัก ผู้นำชุมชนเป็นกลไกรอง และภาคีการพัฒนาเป็นกลไกเสริม โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อทบทวนอดีต ให้เข้าใจปัจจุบัน และสามารถกำหนดอนาคตได้ถูกต้อง
- (2) ทำการปลุกจิตสำนึกท้องถิ่น เพื่อให้ผู้นำชุมชนและคนจนร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหาด้วยตนเอง ขณะที่ภาครัฐและภาคเอกชนทำหน้าที่สร้างโอกาส บรรรยากาศ และปัจจัยเกื้อหนุน ให้ทุกฝ่ายสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ
- (3) ใช้ปัญหาความยากจนในท้องถิ่นเป็นโจทย์สำหรับการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาร่วมกัน เพื่อให้เกิดการปรับวิถีคิดวิถีทำงาน สร้างความรักความสามัคคี ลดการบริโภคนิยมฟุ้งเฟ้อ สร้างนิสัยประหยัดอดออม พัฒนาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งตนเองและการพึ่งพากันเองในชุมชน
- (4) สร้างระบบการทำงานแบบมีส่วนร่วมในลักษณะไขว่ดาว มีคนจนอยู่ที่ไขว่ดาวทำหน้าที่ตัดสินใจ ส่วนผู้นำชุมชนและภาคีการพัฒนาอยู่ที่ไขว่ดาวทำหน้าที่เอื้อให้ไขว่ดาวสามารถตัดสินใจได้ถูกต้องมากขึ้น อาทิ ช่วยปรับวิถีคิดวิถีทำงาน สร้างโอกาสให้ศึกษาดูงานและฝึกอบรม ให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ เป็นต้น
- (5) เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน (5 ร) คือ รวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับผลจากการกระทำ ซึ่งจะช่วยสร้างพลังทางสังคมสำหรับแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชน
- (6) เริ่มพัฒนาโครงการจากกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่และนำไปสู่การลดรายจ่าย ทั้งรายจ่ายในครัวเรือนและลดต้นทุนการผลิต ซึ่งจะให้มีรายได้เพิ่มขึ้นโดยอัตโนมัติ ส่วนการเพิ่มรายได้โดยการผลิตให้มากขึ้น มักประสบปัญหาการตลาด และสิ่งที่ยากลำบากกว่าคือการพัฒนาอาชีพใหม่เพื่อสร้างรายได้ เนื่องจากยังขาดทั้งความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และระบบการบริหารจัดการ
- (7) สสำรวจศักยภาพ (ทุนทางสังคม) ของท้องถิ่น ได้แก่ ผู้นำ ผู้รู้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทรัพยากรท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชน และเงินออม รวมทั้งสำรวจข้อมูลรายรับ รายจ่าย และหนี้สิน แล้วจึงกำหนดกิจกรรม ให้สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของคนจน
- (8) เริ่มจากกิจกรรมที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้คนจนเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้มีโอกาสปลุกจิตสำนึก และปรับวิถีคิดวิถีทำงาน ให้เกิดแรงบันดาลใจหันมาแก้ปัญหาด้วยตนเอง และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา คุณธรรม เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

- (9) ให้คนจนเป็นกลไกหลักในการแก้ปัญหาความยากจน เพราะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ย่อมมีความสนใจ กระตือรือร้น และต้องการดำเนินกิจกรรมต่อไปถึงแม้ว่าโครงการจะสิ้นสุดลง

5. ขั้นตอนการประเมินและวางแผนลดความยากจน

ขั้นตอนการประเมินและวางแผนลดความยากจนในระดับตำบล ซึ่งใช้ระยะเวลาทั้งหมด 5-6 เดือน มีดังนี้

- (1) สร้างทีมงานตำบล เพื่อแสวงหาความร่วมมือจากคนจน ผู้นำชุมชน และภาคีการพัฒนา ประชาสัมพันธ์โครงการ และเตรียมความพร้อมในการจัดเวทีตำบล 1
- (2) จัดเวทีตำบล 1 เพื่อปรับความคาดหวังของผู้เข้าร่วมเวที สร้างความเข้าใจร่วมกันในมิติ ความยากจน ชี้แจงแนวคิดและขั้นตอนการดำเนินงาน ทบทวนการแก้ปัญหาความยากจนที่ ผ่านมา กำหนดตัวชี้วัดความยากจน ปลูกจิตสำนึกท้องถิ่น และระดมอาสาสมัครเพื่อสำรวจ ข้อมูลระดับครัวเรือน
- (3) จัดเวทีหมู่บ้าน 1 เพื่อสำรวจศักยภาพของหมู่บ้าน อาทิจ ผู้นำ ผู้รู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากร เงินออม รวมทั้งสภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนเข้าใจสภาพปัญหาและสาเหตุ ความยากจนได้ยิ่งขึ้น
- (4) จัดเวทีตำบล 2 เพื่อสรุปประเด็นและจัดลำดับความรุนแรงของปัญหา รวมทั้งสรุปภาพรวม ศักยภาพของตำบล โดยใช้ข้อมูลจากเวทีหมู่บ้าน 1 แล้วกำหนดกรอบกิจกรรมที่จะพัฒนา เป็นแผนงานโครงการลดความยากจน ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับศักยภาพของตำบล
- (5) จัดเวทีหมู่บ้าน 2 เพื่อรายงานผลการคัดเลือกกรอบกิจกรรมของตำบลในเวทีตำบล 2 และ ให้คนจนคัดเลือกกิจกรรมที่สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของตนเอง
- (6) จัดเวทีตำบล 3 เพื่อสรุปกิจกรรมของตำบล โดยใช้ผลการคัดเลือกกิจกรรมในเวทีหมู่บ้าน 2 จากนั้นชี้แจงวิธีการพัฒนาแผนงานโครงการ และคัดเลือกอาสาสมัครคนจนให้ทำหน้าที่เป็น หัวหน้าโครงการระดับตำบล (ชั่วคราว) รับผิดชอบจัดเวทีโครงการและศึกษาดูงานพื้นที่ ต้นแบบ
- (7) จัดเวทีโครงการ 1 เพื่อกำหนดแนวทาง วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแผนปฏิบัติงานของ โครงการ ซึ่งจะได้ร่างแผนงานโครงการ (ร่าง 1) และแต่ละโครงการควรจัดเวทีแยกออกจาก กัน ซึ่งจะทำให้หนึ่งคนมีโอกาสเข้าร่วมมากกว่าหนึ่งโครงการ
- (8) จัดเวทีตำบล 4 เพื่อนำเสนอร่างแผนงานโครงการ (ร่าง 1) ให้ทีมงานตำบล ผู้รู้ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ ในความเป็นไปได้ของ โครงการ ทั้งด้านวิชาการ เทคโนโลยี ระบบบริหารจัดการ และการลงทุน

- (9) จัดการศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบ เพื่อให้คนจนมีความมั่นใจมากขึ้น และได้แนวคิด ระบบบริหารจัดการ เทคโนโลยี ฯลฯ มาใช้ปรับปรุงร่างแผนงานโครงการ (ร่าง 1) ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- (10) จัดเวทีตำบล 5 เพื่อรายงานผลการศึกษาดูงานและสรุปสิ่งที่สามารถนำมาใช้ปรับปรุงร่างแผนงาน โครงการ (ร่าง 1) พร้อมทั้งเตรียมการจัดเวทีประชาพิจารณ์
- (11) จัดเวทีโครงการ 2 เพื่อปรับปรุงร่างแผนงานโครงการ (ร่าง 1) โดยประยุกต์ใช้ข้อคิดและข้อเสนอแนะจากเวทีตำบล 4 รวมทั้งสิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงาน ทำให้ได้ร่างแผนงานโครงการ มีสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (ร่าง 2) จากนั้นคัดเลือกหัวหน้าและคณะกรรมการโครงการ
- (12) จัดเวทีประชาพิจารณ์ เพื่อทำประชาพิจารณ์โครงการในระดับตำบล และจัดลำดับความสำคัญของโครงการ ทำการรับสมัครและระดมทุน และจัดตั้งคณะกรรมการระดับตำบล จากผู้แทนโครงการต่างๆ มารับผิดชอบจัดทำแผนงานโครงการฉบับสมบูรณ์ต่อไป

6. บทสรุป

การจัดความยากจนไม่สามารถทำได้สำเร็จด้วยการทุ่มเงินลงไปเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องการกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่มีคุณภาพเพื่อพัฒนาคนจน ผู้นำชุมชน และภาคีการพัฒนา ในด้านร่างกาย สติปัญญา และคุณธรรม จึงจะสามารถนำเงินไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาความยากจน

การประเมินและวางแผนลดความยากจนแบบมีส่วนร่วมในระดับตำบล ที่มีคนจนเป็นกลไกหลัก ผู้นำชุมชนเป็นกลไกรอง และภาคีการพัฒนาเป็นกลไกเสริม เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่สุดในการขจัดความยากจนที่รากเหง้าของปัญหา เพราะจะทำให้คนจนเข้าใจสภาพปัญหาและสาเหตุความยากจน รู้จักศักยภาพของตนเองและท้องถิ่น เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม สามารถพัฒนาแผนลดความยากจนได้ด้วยตนเอง และได้รับการสนับสนุนจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้น ถ้าทุกตำบลจัดทำ “แผนแก้จนโดยคนจนเพื่อคนจน” ในแนวทางดังกล่าว จะช่วยให้โครงการพักชำระหนี้ โครงการกองทุนฟื้นฟูเกษตรกร โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และโครงการธนาคารประชาชน เป็นประโยชน์ต่อคนจน ชุมชน สังคม และประเทศชาติมากยิ่งขึ้น

หมายเหตุ: เอกสารนี้ประมวลความรู้และประสบการณ์จากการดำเนินงานโครงการเสริมสร้างขีดความสามารถ การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ปี 2543-2544 จำนวน 43 ตำบล) และโครงการประเมินและวางแผนลดความยากจนแบบมีส่วนร่วมโดยองค์กรปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (ปี 2544 จำนวน 2 ตำบล) ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ประเทศไทย

1 พฤศจิกายน 2544